

รูปแบบการใช้พื้นที่สาธารณะของชุมชนวัดแจ้งศิริสัมพันธ์ จังหวัดนนทบุรี

Public Space Use Patterns of Wat Chaeng Sirisamphan Community, Nonthaburi Province

Article Type: Research Article

วีรวรรณ สระทองห้อย¹ พัลยมล หางนาค^{2*} และ รุจ รัตนพาหุ³

¹⁻³อาจารย์

คณะวิศวกรรมศาสตร์และสถาปัตยกรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ ศูนย์นนทบุรี จังหวัดนนทบุรี 11000

Weerawan Sathonghoy¹ Phanyamon Hangnak^{2*}

and Ruj Rattanapahu³

¹⁻³Lecturer

Faculty of Engineering and Architecture

Rajamangala University of Technology Suvarnabhumi, Nonthaburi, Thailand, 11000

*E-mail phanyamon.h@rmutsb.ac.th

บทคัดย่อ

การศึกษานี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะและความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของชุมชนชาวไทยพุทธและมุสลิมในชุมชนวัดแจ้งศิริสัมพันธ์ เป็นพื้นที่เสื่อมโทรมแต่มีศักยภาพและมีประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมร่วมกันมานาน เพื่อสร้างแนวทางการปรับปรุงและการฟื้นฟูพื้นที่เพื่อเสนอแนวส่งเสริมการดำรงอยู่ของเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน เช่น ตลาด สวนสาธารณะริมทาง ลานวัด พื้นที่ที่ร่มน้ำ เป็นต้น ผลการศึกษาพบว่า ตลาดปรับปรุงพื้นที่ว่างให้เป็นพื้นที่ค้าขายที่รวมสินค้าและอาหารของทั้งสองวัฒนธรรม เพื่อดึงดูดคนในและนอกชุมชนพื้นที่ที่ร่มน้ำ ให้เป็นจุดพักผ่อนที่มีทางเดินเชื่อมต่อเพื่อให้เกิดการใช้งานต่อเนื่องตลอดแนว ส่วนการฟื้นฟูพื้นที่ร้าง ลานกีฬาและลานวัด ปรับปรุงให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่ยืดหยุ่น เช่น ม้านั่งที่เคลื่อนย้ายได้ หรือหลังคาเบา เพื่อรองรับทั้งกิจกรรมนันทนาการและพิธีกรรมตามวาระต่าง ๆ และพื้นที่รกร้างขนาดเล็กในตรอกซอยให้เป็นจุดนั่งพักที่เป็นทางการ จะช่วยเพิ่มความปลอดภัยและลดการเสื่อมโทรม เป็นต้น จะช่วยสนับสนุนเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของทั้ง 2 กลุ่ม แต่ยังคงปรากฏความแตกต่างที่ชัดเจนในรูปแบบการของการใช้กิจกรรมที่แตกต่างกัน เช่น กิจกรรมทางศาสนา ที่อยู่อาศัย การค้าขาย เป็นต้น ขณะเดียวกันการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมในปัจจุบันส่งผลกระทบโดยตรง ที่ทำให้พื้นที่ว่างสาธารณะสำหรับกิจกรรมชุมชนลดลงและเสื่อมโทรมลงอย่างต่อเนื่อง จากข้อมูลข้างต้นสามารถวิเคราะห์และประมวลผลความสัมพันธ์รูปแบบพื้นที่และกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสรุปปัญหา ศักยภาพ และแนวทางปรับปรุงพื้นที่เบื้องต้น ให้สอดคล้องกับคนในชุมชนวัดแจ้งศิริสัมพันธ์ เพื่อมุ่งเน้นการฟื้นฟูพื้นที่ที่ขาดการใช้งานให้กลับมามีบทบาทในการรองรับกิจกรรม

คำสำคัญ: พื้นที่สาธารณะ; พื้นที่สาธารณะชุมชน; เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม; พฤติกรรมเชิงพื้นที่

Abstract

This study analyzes how public spaces are used by the Thai-Buddhist and Muslim communities in the Wat Chaeng Siri Samphan area. Although the community faces urban decay, it possesses a rich shared history and cultural potential. The research aims to provide practical guidelines for revitalizing these spaces to preserve the community's unique identity. The results suggest that transforming vacant areas into vibrant markets can showcase the food and products of both cultures, attracting both locals and visitors. Waterfront areas should be developed into relaxing spots with connected walkways for continuous use. For abandoned spaces, sports grounds, and temple areas, the study proposes adding flexible features like movable benches or lightweight roofs to support both daily recreation and religious ceremonies. Additionally, turning small neglected alleys into formal resting points will improve safety and reduce deterioration. While these improvements support the identity of both groups, differences in how they use space for religion and daily life remain clear. As social and economic changes continue to reduce available public space, this study offers a framework to bring underutilized areas back to life, ensuring they serve the diverse needs of the Wat Chaeng Siri Samphan community.

Keywords: public space; community space; cultural identity; spatial behavior

Received: November 19, 2025; **Revised:** April 24, 2026; **Accepted:** May 7, 2026

1. บทนำ

ชุมชนวัดแจ้งศิริสัมพันธ์ ตั้งอยู่ในเขตตำบลบางกระสอ จังหวัดนนทบุรี ย่านประวัติศาสตร์ที่มีรากเหง้าอันยาวนานย้อนกลับไปถึงปี พ.ศ. 2360 อัตลักษณ์ที่โดดเด่นของที่นี่คือการเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมต้นแบบที่ซึ่งชาวไทยพุทธและชาวมุสลิมพำนักร่วมกันอย่างกลมเกลียวผ่านโครงสร้างทางกายภาพที่เชื่อมโยงถึงกัน มีการใช้พื้นที่สาธารณะ (Public Space) เป็นหัวใจสำคัญ เช่น ลานวัด ตลาด และพื้นที่ริมน้ำ พื้นที่เหล่านี้ทำหน้าที่เป็นกลไกทางสังคมที่รวมวิถีชีวิตและกิจกรรมทางวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นงานประเพณีทางพุทธศาสนาของวัดแจ้งศิริสัมพันธ์ หรือกิจกรรมการทำบุญชะกาด (Zakat) และชาดากะฮ์ (Sadakah) ของมัสยิดอิดาเยตุลอิสลามียะห์ (ท่าอิฐ) ช่วยสะท้อนให้เห็นถึงการรักษาอัตลักษณ์เฉพาะตัวท่ามกลางความหลากหลายที่พึ่งพาอาศัยกันอย่างยั่งยืน

ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ส่งผลกระทบโดยตรงต่อพื้นที่ว่างสาธารณะสำหรับกิจกรรมชุมชน ที่ลดลงและเสื่อมโทรมลง ปัญหาการขยายตัวของที่พักอาศัยโดยไม่มีระเบียบ ทำให้ขอบเขตพื้นที่คลุมเครือและลดขนาดลง จนไม่สามารถรองรับกิจกรรม รวมทั้งวัสดุอุปกรณ์และสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เสื่อมสภาพ กลายเป็นพื้นที่รกร้างที่เอื้อต่อปัญหาสังคมและความไม่ปลอดภัย ขาดการจัดการที่มีประสิทธิภาพ และรูปแบบการใช้งานที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของทั้งสองกลุ่ม ปรากฏการณ์ดังกล่าวไม่เพียงแต่ลดโอกาสในการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม แต่ยังคุกคามการดำรงอยู่ของเอกลักษณ์ชุมชนในระยะยาว

จากการสำรวจเบื้องต้น พบว่า ชุมชนวัดแจ้งศิริสัมพันธ์ มีรูปแบบการใช้พื้นที่ที่แตกต่างกันในส่วนของการทำกิจกรรมทางศาสนา ที่อยู่อาศัย การค้าขาย และสันทนาการต่าง ๆ ทำให้ชาวไทยเชื้อสายพุทธและชาวมุสลิมสามารถดำรงรูปแบบทางสังคมและวัฒนธรรม โดยมีส่วนในการกำหนดความสัมพันธ์ของรูปแบบของพื้นที่ และการใช้พื้นที่ตามกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสร้างรูปแบบการสัญจรโดยเน้นการสัญจรทางเท้าและรถจักรยานยนต์เป็นหลัก ซึ่งสัมพันธ์กับขนาดของตรอกซอยที่เชื่อมโยงย่านที่พักอาศัย รูปแบบความหนาแน่นของมวลาการและพื้นที่ว่างเป็นลักษณะทางกายภาพ สะท้อนถึงความหนาแน่นและการใช้ประโยชน์ที่ดิน มีลักษณะสอดคล้องกับกิจกรรมในแต่ละโซน เช่น บริเวณที่อยู่อาศัยที่หนาแน่นสลับกับพื้นที่ว่าง รูปแบบการเข้าถึงพื้นที่สาธารณะในรูปแบบต่าง ๆ และรูปแบบของพื้นที่สาธารณะประเภทต่าง ๆ พื้นที่สาธารณะในชุมชนมีลักษณะเป็นพื้นที่เชิงวัฒนธรรมที่ตอบสนองความต้องการของคนสองกลุ่ม เช่น ลานวัดและพื้นที่โล่งริมน้ำ ซึ่งทำหน้าที่เป็นพื้นที่รวมตัวสำหรับงานเทศกาล กิจกรรมนันทนาการ และตลาดชุมชน พื้นที่หน้าบ้านหรือทางเท้าที่ถูกปรับเปลี่ยนเป็นพื้นที่ค้าขาย และปฏิสัมพันธ์ทางสังคม เป็นต้น

ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการใช้พื้นที่สาธารณะของทั้ง 2 กลุ่มวัฒนธรรม เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของรูปแบบการใช้งานภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ต่าง ๆ ไปตามการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมในปัจจุบัน การวิเคราะห์รูปแบบการใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะที่แตกต่างกันตามความเชื่อ วิถีชีวิต และกิจกรรมทางสังคมของทั้ง 2 กลุ่มวัฒนธรรม ปฏิสัมพันธ์กับพื้นที่ทางกายภาพ และการนำเสนอแนวทางการปรับปรุงพื้นที่เบื้องต้นและผลการศึกษาจะถูกนำไปพัฒนาเป็นแนวทางการออกแบบพื้นที่ที่ส่งเสริม กิจกรรมของคนในชุมชน เพื่อรักษารากเหง้าทางวัฒนธรรมและสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนอย่างยั่งยืน

2. วัตถุประสงค์

- (1) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะของ 2 เชื้อชาติ ในพื้นที่ย่านชุมชนวัดแจ้งศิริสัมพันธ์
- (2) เพื่อวิเคราะห์และประมวลผลความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบพื้นที่ว่างสาธารณะและการใช้พื้นที่ ตามเชื้อชาติต่าง ๆ ในชุมชนวัดแจ้งศิริสัมพันธ์
- (3) เพื่อสรุปปัญหา ศักยภาพ และแนวทางปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะเบื้องต้น ให้มีความสอดคล้องกับรูปแบบการใช้พื้นที่ของคนในชุมชนวัดแจ้งศิริสัมพันธ์

3. การทบทวนวรรณกรรมและกรอบแนวคิดของการวิจัย

การศึกษาทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับพื้นที่สาธารณะและองค์ประกอบทางกายภาพของเมืองสามารถจำแนกประเด็นสำคัญได้ดังนี้

3.1 พื้นที่สาธารณะในฐานะโครงสร้างทางกายภาพและสัณฐานของเมือง

พื้นที่สาธารณะคือองค์ประกอบเชิงโครงสร้างที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างมวลาการและพื้นที่ว่าง ซึ่งทำหน้าที่กำหนดรูปแบบและโครงสร้างที่ชัดเจนของเมือง

ในเชิงทฤษฎี Trancik (1986) ได้อธิบายผ่านทฤษฎีแผนภาพและพื้น (Figure and Ground Theory) เป็นทฤษฎีที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมวลของสิ่งก่อสร้างที่ปกคลุมพื้นผิวดิน (Figure) และพื้นที่โล่งว่าง ที่มีช่องเปิด

เชื่อมโยงเข้าถึงกันหรือพื้น (Ground) ซึ่งเป็นเครื่องมือที่สามารถอธิบายถึงรูปแบบของพื้นที่โล่งว่างของเมือง และความแตกต่างของขนาดของพื้นที่โล่งว่าง โดยวัตถุประสงค์ของการมองความสัมพันธ์ลักษณะกายภาพของพื้นที่ก็เพื่อสร้างความชัดเจนในการเห็นโครงสร้างของพื้นที่เมือง

Krier (1979) พื้นที่โล่งว่างสาธารณะ เป็นพื้นที่เปิดโล่งที่สามารถทำกิจกรรมหลากหลายประเภท โดยเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หรือเกิดจากมนุษย์สร้างขึ้น จากการศึกษาสามารถแบ่งลักษณะของการเกิดพื้นที่โล่งว่างสาธารณะได้ 2 ประเภท ได้แก่ Urban Space คือ พื้นที่โล่งว่างสาธารณะที่เกิดจากการปิดล้อมของสิ่งก่อสร้างไม่ว่าจะเป็นอาคาร สถานที่ ถนน ทางเท้า ลานโล่ง สวนสาธารณะและสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น และ Open Space คือ พื้นที่โล่งว่างสาธารณะที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ และพื้นที่คาดแย้งที่เกิดจากการสร้างพื้นที่โล่งว่างลักษณะนี้ขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอยของมนุษย์ เช่น สนามกีฬา สนามม้า สวนสาธารณะ เป็นต้น

สำหรับในบริบทการจัดการพื้นที่ของประเทศไทย กรมโยธาธิการและผังเมือง (2562) ได้นิยามพื้นที่ว่างสาธารณะ (Public Open Space) ว่าหมายถึง พื้นที่นอกขอบเขตการปกคลุมของสิ่งก่อสร้าง ซึ่งอาจเกิดขึ้นโดยธรรมชาติหรือมนุษย์สร้างขึ้นเพื่อรองรับกิจกรรมสาธารณะและประโยชน์ส่วนรวมของประชาชนอย่างครอบคลุม

3.2 พลวัตทางสังคมและควมมีชีวิตชีวาบนพื้นที่สาธารณะ

หัวใจของพื้นที่สาธารณะคือการรองรับชีวิตทางสังคมและควมมีชีวิตชีวาของเมือง ผ่านการจัดวางองค์ประกอบที่เอื้อต่อการทำกิจกรรมและการสัญจรของผู้คน

Jacobs (1961) แนวความคิดเกี่ยวกับปัจจัยทางกายภาพหรือคุณสมบัติเชิงสัณฐานของสถาปัตยกรรมและเมือง โดยศึกษาถึงควมมีชีวิตชีวา และกิจกรรมอันหลากหลายที่เกิดขึ้นบนถนนซึ่งพื้นที่เหล่านี้เป็นพื้นที่สาธารณะที่สำคัญที่สุดของเมือง เพื่อค้นหาแนวความคิดในการพัฒนาเมืองให้ประสบความสำเร็จ โดยกล่าวว่าถนนและบาทวิถีเป็นพื้นที่รองรับชีวิตสังคมของคนในเมืองที่ดีที่สุด

Gehl (2011) พื้นที่โล่งว่างสาธารณะ (Public Open Space) ในระดับเมืองเป็นสถานที่ภายนอกอาคารที่ผู้คนสามารถมาใช้พื้นที่หรืออยู่ร่วมกัน ในลักษณะการพบปะกันทางสังคม วัฒนธรรม พื้นที่โล่งว่างสาธารณะ หรือลานโล่งว่างในเมือง มีความเกี่ยวข้องกับคนในเมือง เนื่องจากพื้นที่โล่งว่างสาธารณะเป็นระบบโครงสร้างหลักของเมือง เปรียบเสมือนศูนย์กลางในการดำเนินชีวิต เป็นศูนย์รวมของชีวิตทางสังคม และการสัญจรหลักของเมือง โดยมีการวางตำแหน่งให้มีความสัมพันธ์กับอาคารสาธารณะ เช่น โบสถ์ ศาลากลาง พิพิธภัณฑ์ หรือพระราชวัง เป็นต้น ซึ่งพื้นที่เหล่านี้ ทำให้อาคารสาธารณะสามารถระยะห่างจากอาคารอื่น ๆ โดยรอบมากขึ้น การเปิดมุมมองเพื่อการมองเห็นจากระยะไกล ทำให้ตัวอาคารมีความเด่นชัด และแสดงควมสำคัญมากยิ่งขึ้น ส่วนพื้นที่โล่งว่างในชุมชน และย่าน อาจเป็นจุดตัดของถนน หรือแหล่งรวมกิจกรรมบางชนิด โดยเฉพาะด้านการค้าขายเชิงพาณิชย์ เป็นสถานที่พบปะพูดคุย หรือพักผ่อนในช่วงเวลาหนึ่งของการดำเนินชีวิตในแต่ละช่วงเวลา

Lennard, S. H. C., & Lennard, H. L. (1995) กล่าวถึง การศึกษาคุณสมบัติทางกายภาพและประโยชน์ใช้สอย ซึ่งประกอบด้วย ตำแหน่งที่ตั้ง ขนาด ขอบเขต อุปกรณ์ระดับถนน และอาคารแวดล้อมที่เป็นฉากหลังของพื้นที่สาธารณะ โดยเน้นควมสำคัญของโครงข่ายของระบบทางเดินเท้าว่าจะต้องปลอดภัยจากการสัญจรของยวดยานพาหนะ และพื้นที่สาธารณะดังกล่าวควรทำหน้าที่เป็นจุดรวมกิจกรรมหรือชุมทางของเมือง (Node) รวมไปถึง Hillier and Hanson (1984) รูปแบบการใช้พื้นที่สาธารณะเป็นคุณสมบัติเชิงสัณฐานของเมือง ซึ่งประกอบด้วย ตำแหน่งที่ตั้ง ขนาด ขอบเขต และกิจกรรมที่เกิดขึ้นบนเส้นทางการสัญจร และอาจมีการเข้ามา

ใช้กิจกรรมเพื่อพบปะกันทางสังคมหรือการรวมตัวกันทางสังคม โดยเป็นพื้นที่ภายนอกกับพื้นที่ภายในที่เป็นสาธารณะ ซึ่งส่วนใหญ่พื้นที่สาธารณะจะอยู่คู่กับอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างที่เป็นสาธารณะ เพื่อเป็นการเชื่อมประสานพื้นที่และกิจกรรมที่เกิดขึ้นให้ชัดเจน

3.3 อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและสภาวะของผู้ใช้งาน

พื้นที่สาธารณะเป็นพื้นที่สะท้อนจิตวิญญาณของสถานที่ (Sense of Place) และส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนผ่านมิติด้านวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

Rappoport (1977) กล่าวถึง สภาพแวดล้อมทางกายภาพ สามารถบ่งบอกอัตลักษณ์ทางสังคม ทางเผ่าพันธุ์ และสถานะของผู้ที่อยู่อาศัยในสภาพแวดล้อมนั้น ๆ ได้ และสภาพแวดล้อมจึงแตกต่างกันไปในแต่ละวัฒนธรรม ความแตกต่างของสภาพแวดล้อมที่พบอย่างชัดเจน ในกลุ่มของผู้อพยพที่มาอยู่อาศัยในบริเวณเดียวกัน โดยแต่ละกลุ่มจะสร้างที่อยู่อาศัยที่แสดงออกถึงภูมิสำเนาของตน

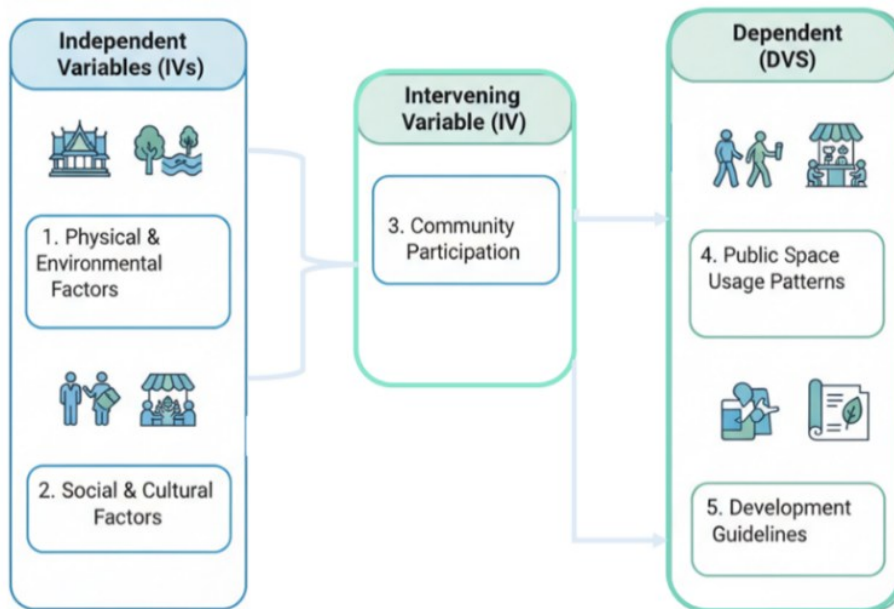
Garnham (1985) กล่าวถึง เอกลักษณ์ของชุมชน สถานที่อันน่าจะจดจำนั้น มีเอกลักษณ์ของสถานที่ซึ่งมีคุณสมบัติพิเศษเฉพาะของสถานที่ อาทิ มิ้มมองของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติในที่ตั้ง เช่น รูปแบบที่ดิน ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ พรรณพืช แหล่งน้ำ เป็นต้น ลักษณะทางวัฒนธรรม เช่น สะพาน ป้อม หรือโบสถ์บนยอดเนินอันตอบสนองต่อภูมิทัศน์ ประวัติศาสตร์ สังคม ท่าเลทางกายภาพ กิจกรรมของมนุษย์ และสถานที่ที่เป็นสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรม สร้างประสบการณ์ในความรู้สึกในการมองเห็นเป็นอันดับแรก ส่งผลมาจากปฏิสัมพันธ์ของวัฒนธรรมทางภูมิทัศน์เดิม และสร้างคุณสมบัติของสถานที่

Fan et al. (2011) กล่าวว่า พื้นที่สีเขียวสาธารณะในเมืองมีผลดีต่อสุขภาพกายและสุขภาพจิตของผู้อาศัย เช่น การส่งเสริมการออกกำลังกายและการลดความเครียด ซึ่งสนับสนุนแนวคิดการวางผังเมืองที่ยั่งยืน คือ ด้านสุขภาพกาย การเข้าถึงพื้นที่สีเขียวสาธารณะเพิ่มโอกาสในการออกกำลังกาย เช่น การเดิน วิ่ง หรือทำกิจกรรมกลางแจ้ง ซึ่งช่วยลดความเสี่ยงของโรคไม่ติดต่อเรื้อรังด้านสุขภาพจิต การใช้เวลาในพื้นที่สีเขียวช่วยลดความเครียด ความวิตกกังวล และภาวะซึมเศร้า รวมถึงส่งเสริมความรู้สึกเป็นสุขและเชื่อมโยงกับธรรมชาติ

งานวิจัยนี้เน้นย้ำความสำคัญของพื้นที่สีเขียวในการวางแผนเมืองอย่างยั่งยืน เนื่องจากส่งผลดีต่อคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชนโดยรวม

Francis (1989) กล่าวถึง พื้นที่สาธารณะ (Public Space) ในมิติเชิงสังคม พื้นที่สาธารณะ เป็นพื้นที่ในการพบปะกัน รวมตัวกันของกลุ่มคนที่หลากหลายที่มีปฏิสัมพันธ์กันในสังคม ที่สะท้อนถึงลักษณะเฉพาะของแต่ละชุมชนนั้น ๆ

Lofland (2018) เสนอแนวคิด การแปรรูปพื้นที่สาธารณะให้เป็นเชิงพาณิชย์ (Privatization) ส่งผลกระทบต่อการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมผ่านการจำกัดการเข้าถึงและสร้างความแตกต่างในการใช้งานพื้นที่ ทำให้ความเป็น "สาธารณะ" ที่แท้จริงลดลง เนื่องจาก พื้นที่เหล่านั้นถูกเปลี่ยนให้เป็นสินค้าหรือบริการที่ต้องจ่ายเงินส่งผลให้เกิดการกีดกันและลดโอกาสที่คนต่างกลุ่มมาพบปะกันในพื้นที่นั้น ๆ ดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิด (Conceptual Framework)

จากการทบทวนวรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องข้างต้น ได้นำมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานวิจัย โดยกรอบแนวความคิดของการศึกษานี้ เริ่มต้นจากการพิจารณา ตัวแปรอิสระ ใน 2 มิติ คือ ปัจจัยด้านกายภาพ และสิ่งแวดล้อมที่ครอบคลุมฐานฐานเมือง และองค์ประกอบเชิงนิเวศ (Trancik, 1986; Krier, 1979) ร่วมกับ ปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรมที่มุ่งเน้นอัตลักษณ์และวิถีชีวิตของผู้ใช้งาน (Garnham, 1985; Rappoport, 1977) โดยปัจจัยเหล่านี้ จะถูกขับเคลื่อนผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation) ในฐานะกลไกสำคัญที่ใช้ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในพื้นที่ (Francis, 1989) เป็นตัวเชื่อมโยงพื้นที่ที่ตอบสนองต่อบริบทที่แท้จริง กระบวนการดังกล่าว จะนำไปสู่ผลลัพธ์ซึ่งเป็น 2 ประเด็นหลัก ได้แก่ รูปแบบการใช้ประโยชน์พื้นที่สาธารณะที่สะท้อนถึงควมมีชีวิตชีวาทางสังคม (Gehl, 2011; Jacobs, 1961) และการนำองค์ความรู้สู่แนวทางการพัฒนาเชิงนโยบาย เพื่อส่งเสริมสุขภาวะและคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน (Fan et al., 2011) ตามลำดับ

4. วิธีการศึกษา

4.1 ทบทวนวรรณกรรม (Literature Review)

ทบทวนแนวความคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการใช้พื้นที่ของชุมชนวัดแจ้งศิริสัมพันธ์ เพื่อกำหนดกรอบแนวความคิดในการวิจัย

4.2 สํารวจพื้นที่เบื้องต้น

เพื่อศึกษาสภาพในปัจจุบันของชุมชนวัดแจ้งศิริสัมพันธ์ รวมถึงข้อมูลทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของพื้นที่ศึกษา

- การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ

(1) ข้อมูลทุติยภูมิ โดยการศึกษาบริบทพื้นที่ผ่านเอกสารวิชาการ แผนที่ภาษี และแผนพัฒนาท้องถิ่น เพื่อทำความเข้าใจสภาพพื้นฐานด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมในภาพรวม

(2) ข้อมูลปฐมภูมิ การลงพื้นที่สำรวจจริง บันทึกข้อมูลทางกายภาพปัจจุบัน สถาปัตยกรรม และโครงสร้างพื้นฐานภายในชุมชน

- การบันทึกพฤติกรรมการใช้พื้นที่ การบันทึกข้อมูลเชิงพื้นที่โดยละเอียดผ่านเครื่องมือการสำรวจ ดังนี้

(1) บันทึกตำแหน่งจุดนัดพบ พื้นที่พักคอย และพื้นที่กิจกรรมทางสังคมลงบนแผนที่

(2) ระบุประเภทกลุ่มผู้ใช้งานตาม อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (ไทยพุทธ / มุสลิม) และช่วงวัย เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนกับพื้นที่ว่างในชุมชน

(3) จัดบันทึกช่วงเวลาและลักษณะการใช้งาน (การนั่งพักผ่อน การสนทนา หรือการประกอบพิธีกรรม)

4.3 วิเคราะห์ลักษณะเชิงเปรียบเทียบรูปแบบพื้นที่ว่างสาธารณะภายในบริเวณพื้นที่ศึกษา

จัดทำแผนที่วิเคราะห์และจำแนกรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะตามช่วงวันและเวลาต่าง ๆ เช่น กิจกรรมทางเศรษฐกิจและชีวิตประจำวัน เช่น ตลาดเช้า การรับ-ส่งนักเรียน หรือการพักผ่อนริมน้ำในช่วงเย็น เป็นต้น วิเคราะห์เปรียบเทียบวันธรรมดากับวันสำคัญทางศาสนา รวมทั้งวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของแผนที่ชุมชน วิเคราะห์การเข้าถึงในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ตรอกซอยที่เชื่อมระหว่างเขตพุทธและมัสยิด มีทางเข้าถึงจากทางน้ำ (ท่าเรือ) และทางบก (ถนน/ทางเดินเท้า) พื้นที่ที่เข้าถึงได้จากหลาย เป็นต้น และวิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างกิจกรรมทางเศรษฐกิจกับ ความเข้มแข็งของสังคมว่าเศรษฐกิจช่วยลดช่องว่างทางวัฒนธรรม

4.4 สรุปผลการศึกษาของรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะของพื้นที่ชุมชนวัดแจ้งศิริสัมพันธ์

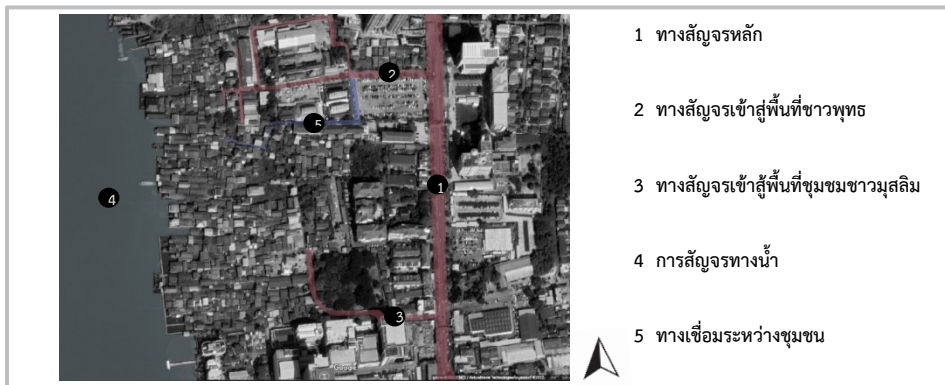
4.5 เสนอแนวทางการออกแบบเบื้องต้นในการจัดรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะที่เหมาะสมและสอดคล้องกับพื้นที่ชุมชนวัดแจ้งศิริสัมพันธ์

เช่น ออกแบบเฟอร์นิเจอร์หรือพื้นที่ที่ปรับเปลี่ยนการใช้งานได้หลากหลาย และารออกแบบเพื่อสื่อสารถึงการอยู่ร่วมกัน เช่น การใช้วัสดุหรือลวดลายที่เป็นอัตลักษณ์ผสมผสานระหว่างไทยและมุสลิม เป็นต้น

5. ผลการศึกษา

5.1 การวิเคราะห์ลักษณะเส้นทางการสัญจร และการเข้าถึงพื้นที่ชุมชน

การวิเคราะห์เพื่อศึกษาศักยภาพของพื้นที่ของวัดแจ้งศิริสัมพันธ์ แบ่งออกเป็น 2 ชุมชน คือ ชุมชนชาวไทยพุทธ และชุมชนชาวมุสลิม ในการเข้าถึงจะแบ่งออกได้เป็น 2 แบบ คือ การสัญจรทางบกและการสัญจรทางน้ำ ทั้งยังมีทางเชื่อมของชุมชนทางศาสนาอยู่ข้างๆวัดแจ้งศิริสัมพันธ์ ดังแสดงในภาพที่ 2

ภาพที่ 2 เส้นทางการสัญจร และการเข้าถึงพื้นที่ชุมชน

การสัญจรและการเข้าถึงของพื้นที่ชุมชน จะแบ่งออกเป็น 3 แบบคือ พื้นที่ทางเข้าชุมชนชาวไทยพุทธ ชุมชนมุสลิม และทางเชื่อมระหว่างชุมชนทั้งสองเข้าด้วยกัน

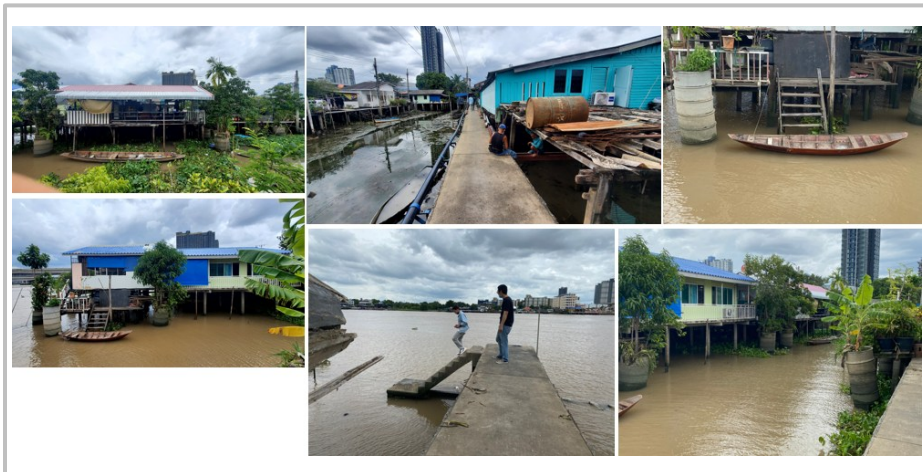
(1) การสัญจรชุมชนชาวไทยพุทธ

การสัญจรและเข้าถึงทางบก - สามารถเข้าถึงได้ทางเดียว คือ บริเวณด้านข้างของวัดแจ้งศิริสัมพันธ์ ซึ่งมีความกว้างถนนทางเข้าประมาณ 6 เมตร เป็นสัญจรหลักของชุมชนในการเข้า - ออก สู่ถนนหลัก ชุมชนลักษณะพื้นที่ที่ติดการแม่น้ำเจ้าพระยา ทำให้บ้านเรือนต้องเป็นบ้านยกสูง ทำถนนมีลักษณะคล้ายกับบ้านเรือนคือการยกสูงของทางสัญจร โดยลักษณะจะเป็นคอนกรีตที่มีขนาดตั้งแต่ 0.60 - 1.50 เมตร ดังแสดงในภาพที่ 3

ภาพที่ 3 การสัญจรและการเข้าถึงทางบกของชุมชนชาวพุทธ

การสัญจรและเข้าถึงทางน้ำ - โดยบ้านเรือนแต่ละหลังที่ติดกับตัวแม่น้ำจะมีท่าเรือเป็นของตัวเอง ใช้ในการสัญจรทางน้ำหรือใช้ในเวลาน้ำในแม่น้ำท่วมเป็นการสัญจรรองในการเข้า - ออกพื้นที่ชุมชน ดังแสดงในภาพที่ 4

ภาพที่ 4 การสำรวจและการเข้าถึงทางน้ำของชาวไทยพุทธ

(2) ชุมชนชาวมุสลิม

การสำรวจและเข้าถึงทางบก - สำหรับชุมชนชาวมุสลิม ส่วนใหญ่สามารถเข้าถึงได้จากเส้นทางบริเวณด้านข้างของโรงพยาบาลพระนั่งเกล้า ด้วยถนนกว้าง 6 เมตร เป็นถนนคอนกรีต ดังแสดงในภาพที่ 5

ภาพที่ 5 การสำรวจและการเข้าถึงทางบกของชุมชนชาวมุสลิม

การสำรวจภายในชุมชน โดยลักษณะของชุมชนจะคล้ายกับพื้นที่ของชาวไทยพุทธที่ทางสำรวจลักษณะยกพื้นสูง เพราะเกิดปัญหาน้ำขึ้นสูงบ่อย ชุมชนอิสลามจะมีอาณาเขตของชุมชนค่อนข้างกว้างกว่า แต่ทางสำรวจทางเท้าที่เป็นคอนกรีตนั้นมีความกว้างเพียง 0.80 - 1.00 เมตร ถือเป็นทางสำรวจที่ค่อนข้างแคบ แต่ก็เส้นทางที่เชื่อมไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ภายในชุมชนและยังเชื่อมถึงทางเข้าหลัก

การสำรวจและการเข้าถึงทางน้ำ โดยการสำรวจทางน้ำก็จะคล้ายกับชุมชนชาวพุทธ ที่บ้านเรือนแต่ละหลังที่ติดกับตัวแม่น้ำจะมีท่าเรือเป็นของตัวเอง ใช้ในการสำรวจทางน้ำหรือใช้ในเวลาน้ำของแม่น้ำขึ้นมาท่วม ดังแสดงในภาพที่ 6

ภาพที่ 6 การสัญจรและการเข้าถึงทางน้ำของชุมชนชาวมุสลิม

5.2 ลักษณะทางกายภาพของอาคารบ้านเรือน ประเภทของประโยชน์ใช้สอย ลักษณะอาคาร วัสดุและโครงสร้าง

(1) ประเภทของประโยชน์ใช้สอยของอาคารบ้านเรือน

- บ้านพักอาศัย สูง 1-2 ชั้น เป็นส่วนใหญ่ โดยมีบางหลังที่สูง 3 ชั้น คือ การมีพื้นที่จำกัด ทำให้บ้านพักอาศัยส่วนใหญ่ก่อสร้างให้มีผนังติดกับส่วนทางสัญจรสาธารณะ

- การเว้นระยะห่างระหว่างบ้านส่วนใหญ่เป็นไปตามทางสัญจร หรือหากเป็นบ้านที่ติดกัน จะมีระยะห่างส่วนมากไม่เกิน 1 เมตร ดังแสดงในภาพที่ 7

ภาพที่ 7 บ้านพักอาศัย สูง 1-2 ชั้น

(2) บ้านพักอาศัย ร้านค้าและร้านอาหาร

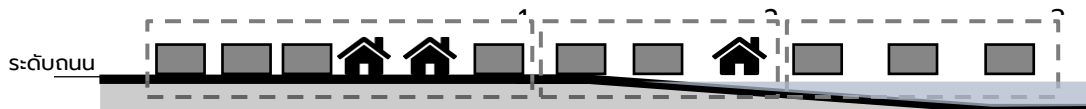
- ใช้พื้นที่ส่วนชั้น 1 ด้านหน้า เป็นพื้นที่สำหรับค้าขาย

- ใช้พื้นที่ว่างที่ติดกับบ้านเป็นพื้นที่สำหรับค้าขาย ดังแสดงในภาพที่ 8

ภาพที่ 8 บ้านพักอาศัย ร้านค้าและ ร้านอาหาร

5.3 ระดับ ดังแสดงในภาพที่ 9

ภาพที่ 9 ระดับพื้นทางเดินและอาคาร

5.4 การวิเคราะห์พื้นที่สาธารณะของชุมชน และลักษณะกิจกรรมที่เกิดขึ้นกับพื้นที่

ในการศึกษาพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและกิจกรรมที่ทับซ้อนกัน ใช้เครื่องมือ 4 ประเภทหลัก ได้แก่ แยกกิจกรรมต่าง ๆ ตามกลุ่มเชื้อชาติ เพื่อดูจุดที่มีการปฏิสัมพันธ์ที่แตกต่างกันทางวัฒนธรรม เช่น ศาลา ในชุมชน ร้านขายของชำ เป็นต้น และสามารถแยกตามพื้นที่ได้ดังนี้

(1) พื้นที่บริเวณศาลาพ่อปู่ศรีมิ่งคล ลักษณะของกิจกรรม : เป็นสถานที่ที่พบปะรวมพลของคนไทยในชุมชน หมู่ 5 รวมไปถึง สถานที่จัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน เช่น กิจกรรมวันเด็ก จับของขวัญแจกขนม รวมตัวเก็บขยะ

(2) พื้นที่บริเวณศาลาการเปรียญวัดแจ้งศิริสัมพันธ์ ลักษณะของกิจกรรม : เป็นสถานที่ที่พบปะของชาวไทย พุทธ ทำกิจกรรมทางศาสนาถวายสังฆทาน + ลานบริเวณหน้าศาลาก็จะมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ทำบุญใหญ่ เลี้ยงพระ ทอดผ้าป่า บริจาคสิ่งของ

(3) พื้นที่บริเวณศาลาปฏิบัติวัดแจ้งศิริสัมพันธ์ (บรรพตหลวงพ่อพระพุทธรูป) ลักษณะของกิจกรรม : ชาว ไทยพุทธในการรวมตัวถือศีล และ เป็นสถานที่นั่งสมาธิปฏิบัติธรรม สวดมนต์ข้ามปี

(4) พื้นที่บริเวณวัดแจ้งศิริสัมพันธ์และลานระหว่างอุโบสถ ลักษณะของกิจกรรม : ชาวไทยพุทธใช้ประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนา ตักบาตรและจัดงานประจำปีเช่น การลอยประทีป

(5) พื้นที่บริเวณศาลาในชุมชน ลักษณะของกิจกรรม : ทั้ง 2 เชื้อชาติ ใช้เป็นสถานที่พบปะประชุมของคนในชุมชนหมู่ 5 รวมไปถึงสถานที่จัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน

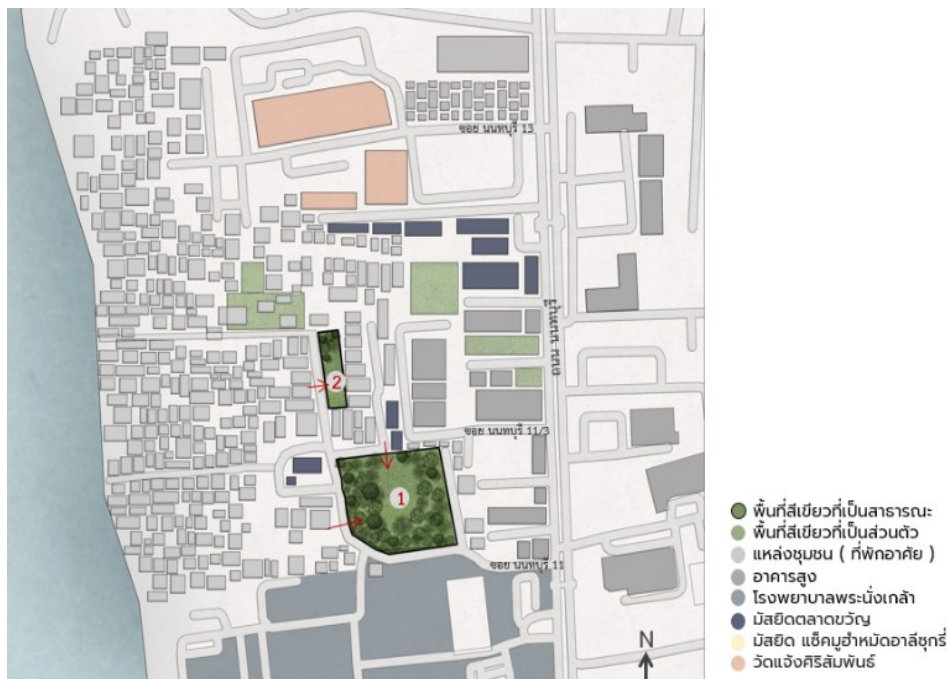
(6) พื้นที่บริเวณร้านขายของชำเป็นสถานที่ให้ทั้ง 2 เชื้อ ในชุมชนจับจ่ายซื้อของ (ชุมชน ม.5)

(7) พื้นที่โรงเรียนอัลฮิดายะฮ์อิสลามียะห์ ลักษณะกิจกรรม : เป็นโรงเรียนประจำของชาวไทยมุสลิม ใช้เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้เหมือนโรงเรียนทั่วไป แต่จะมีการสอนทางศาสนาเป็นสำคัญ

(8) พื้นที่บริเวณศาลาริมน้ำ ลักษณะของกิจกรรม : ทั้ง 2 เชื้อชาติ เป็นพื้นที่พักผ่อน ตกปลาของคนในชุมชน นำเรือจอดขึ้นท่า

5.5 การวิเคราะห์พื้นที่สีเขียวที่เป็นสาธารณะ

พื้นที่สาธารณะทั้ง 2 หมายเลข เดิมทีเป็นพื้นที่ส่วนบุคคล โดย แม่สังวาลย์ (แม่นม) อุทิศให้เป็นพื้นที่สาธารณะ ตั้งแต่ รัชสมัย ร.5 ใช้เป็นพื้นที่ฝังศพทางศาสนาอิสลาม มีการเข้าถึงจากถนนนนทบุรี เข้าได้ทั้ง 2 ทางคือ ซอยนนทบุรี 11 และซอยนนทบุรี 11/3 จะมีทางเดินเท้าเล็ก ๆ กิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่ เป็นพื้นที่ฝังศพ (กุโบร์) ทางศาสนาอิสลาม พื้นที่พักผ่อน สำหรับสัตว์เลี้ยงเข้ามาวิ่งเล่น ดังแสดงในภาพที่ 10

ภาพที่ 10 แผนที่แสดงการวิเคราะห์พื้นที่สีเขียวที่เป็นสาธารณะ

มุมมองภายใน

มุมมองภายนอก

พื้นที่สีเขียวหมายเลข 1

พื้นที่สีเขียวหมายเลข 2

พื้นที่สีเขียวตามที่เป็นพื้นที่ส่วนบุคคล

ภาพที่ 11 พื้นที่สีเขียวที่เป็นสาธารณะ

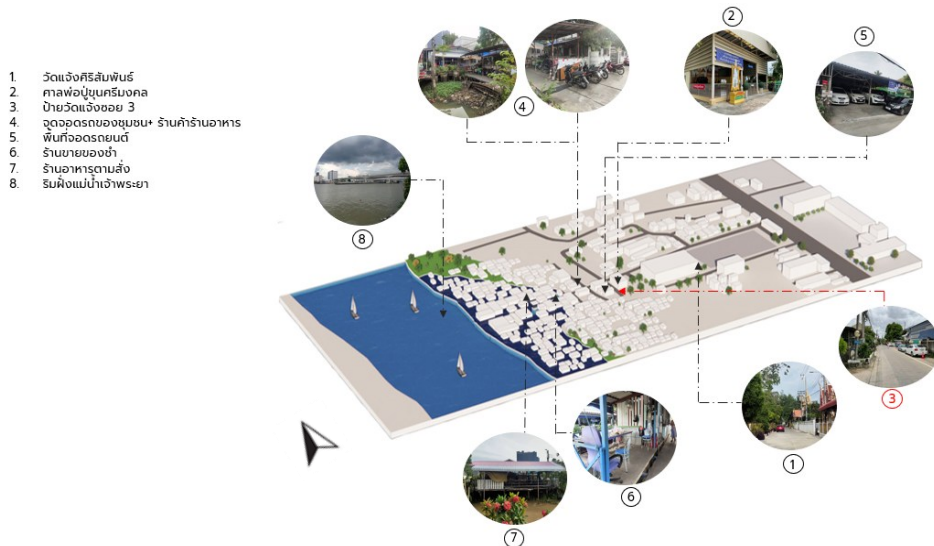
6. สรุปและอภิปรายผล

Lennard, S. H. C., & Lennard, H. L. (1995) กล่าวถึง คุณสมบัติทางกายภาพ และประโยชน์ใช้สอย โดยชุมชนวัดแจ้งศิริสัมพันธ์จะเห็นว่าพื้นที่มี พื้นที่ว่างระหว่างอาคารมีน้อยมากถึงไม่มีเลย ส่งผลให้ทางเดินภายในชุมชนมีความคับแคบและจำกัด ลักษณะของพื้นที่ในส่วนของการเดินทางมีความคับแคบ มีปัญหาการปะทะกันระหว่างคนเดินเท้าและรถจักรยานยนต์ โดยเฉพาะพื้นที่ที่ริมรั้วที่มีทางเดินแคบแต่มีการจอดรถจักรยานยนต์เบียดบังพื้นที่ทำให้เกิดความเสี่ยงต่ออุบัติเหตุมีความเห็นว่า หากจะปรับปรุงพื้นที่ของชุมชน ควรมีพื้นที่สำหรับการจอดรถจักรยานยนต์ด้วย เนื่องจาก พบเห็นการ เข้า-ออก ค่อนข้างอันตราย มีการนำรถจักรยานยนต์เข้ามาจอดในชุมชนริมรั้ว จากทางเดินที่แคบอยู่แล้วยิ่งแคบเข้าไปอีก รวมถึง พื้นที่ทางเดินที่มีการเว้นระยะ ไม่มีบ้านหรือพื้นที่ใช้ประโยชน์ทั้งด้านซ้ายและขวา ควรมีรั้วกันตึก เนื่องจากในชุมชนมีผู้สูงอายุและเด็กอยู่เยอะ อาจก่อให้เกิดอันตราย ตกน้ำได้

จากทฤษฎีของ (Francis ,1989) กล่าวถึง พื้นที่สาธารณะ (Public Space) ในมิติเชิงสังคม พื้นที่สาธารณะเป็นพื้นที่ในการพบปะกัน พบว่า ในชุมชนมีพื้นที่ว่างสาธารณะ พื้นที่การมีปฏิสัมพันธ์ คือพื้นที่ว่างที่เกิดขึ้นระหว่างอาคาร หรือทางเดินในชุมชน ทำหน้าที่เป็นพื้นที่เชื่อมความสัมพันธ์ พื้นที่อำนวยความสะดวกช่องว่าง หรือพื้นที่ที่เหลือจากการสัญจรมาติดตั้งสาธารณูปโภค เช่น เครื่องซักผ้าหยอดเหรียญ หรือตู้กดน้ำ และพื้นที่สาธารณะส่วนกลาง พื้นที่ขนาดเล็ก หรือพื้นที่ที่ปรับปรุงขึ้นเอง เช่น พื้นที่บริเวณมัสยิดและชุมชนริมรั้วแสดงให้เห็นถึงความยืดหยุ่นของพื้นที่ ซึ่งสามารถเปลี่ยนหน้าที่จากทางเดินในตอนเช้า เป็นที่พักผ่อนในตอนเย็น เป็นต้น พื้นที่เหล่านี้ทำให้คนในชุมชนมีสัมพันธ์ไมตรีกันค่อนข้างดี รู้จักและพูดคุยกันได้เกือบทั้งหมด และยังมีการใช้ช่องว่างที่เกิดขึ้นสร้างพื้นที่ที่อำนวยความสะดวกให้กับคนในชุมชนด้วย

Harry (1985) กล่าวถึง เอกลักษณ์ของชุมชน และลักษณะที่เกิดการจดจำเพื่อจำแนกจุดต่าง ๆ ในพื้นที่บริเวณชุมชนหลังวัดแจ้งศิริสัมพันธ์ สามารถแยกองค์ประกอบ 5 ได้แก่ ทางสัญจร (Paths) ตามตรอกซอกซอยที่มี

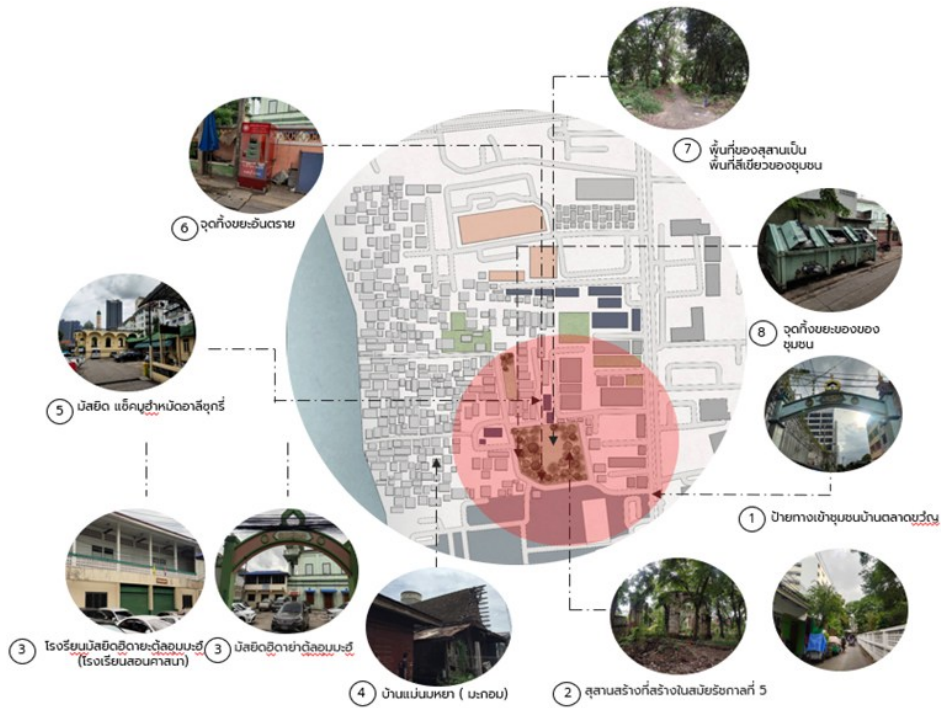
ลักษณะเฉพาะมีขนาดเล็กและยกพื้นสูง ซึ่งเชื่อมต่อระหว่างวัดกับริมแม่น้ำเจ้าพระยา ขอบเขต (Edges) แนวกำแพงวัดหรือแนวริมน้ำที่เป็นตัวแบ่งพื้นที่สาธารณะและพื้นที่ส่วนตัวของชุมชน ย่าน (Districts) พื้นที่พักอาศัยที่มีความหนาแน่นสูงและมีลักษณะสถาปัตยกรรมแบบไม้ จุดเชื่อมต่อ (Nodes) คือลานกิจกรรมหน้าวัดหรือท่าหน้า ซึ่งเป็นจุดรวมตัวหลักของคนในชุมชนและจุดสังเกต (Landmarks) องค์กรประกอบภายในวัด เช่น พระอุโบสถ เจดีย์ มัสยิด ที่มองเห็นได้จากระยะไกลในชุมชน ดังแสดงในภาพที่ 12

ภาพที่ 12 ลักษณะที่เกิดการจดจำเพื่อจำแนกจุดต่าง ๆ ในพื้นที่

Jacobs (1961) กล่าวถึง คุณสมบัติของชุมชนวัดแจ้งศิริสัมพันธ์มีความสัมพันธ์กับควมมีชีวิตชีวา นอกจากนี้ยังมีการเพิ่มความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะฐานเมืองของพื้นที่สาธารณะ และรูปแบบกิจกรรมที่เกิดขึ้นของชุมชน ชุมชนวัดแจ้งศิริสัมพันธ์มีการใช้งานแบบผสมผสาน พื้นที่หน้าบ้านที่เป็นทั้งร้านค้าเล็ก ๆ ที่นั่งเล่น และทางเดินเท้า ทำให้มีคนใช้งานตลอดเวลา และความสัมพันธ์ระหว่างอาคารกับทางเดินเท้ากับตัวอาคารในชุมชนหลังวัดมักมีหน้าต่างหรือชานบ้านที่เปิดเข้าหาทางเดิน ทำให้เกิดการสอดส่องโดยธรรมชาติ ซึ่งสร้างความรู้สึกปลอดภัยให้ผู้สัญจร

ผู้คนภายในชุมชน ส่วนใหญ่คนที่เข้ามาในเขตชุมชน เพื่อมาสถานที่สำคัญหลัก ๆ คือมัสยิดและศูนย์อำนวยการฯ ชุกรี่ มัสยิดอิตายะตุลอุมมะฮ์ โรงเรียนสอนศาสนา มัสยิดอิตายะตุลอุมมะฮ์ และ สุสาน พบว่า ยังมีปัญหาเรื่องศาสนสถานในชุมชน คือ มัสยิดและศูนย์อำนวยการฯ ชุกรี่ ยังไม่ได้รับใบอนุญาตจัดตั้งมัสยิด ทั้งที่สร้างและดำเนินการศาสนพิธีในชุมชนมากกว่า 40 ปี ผู้คนส่วนใหญ่จะนิยมมาประกอบพิธีที่มัสยิดมัสยิดอิตายะตุลอุมมะฮ์ ดังแสดงในภาพที่ 13

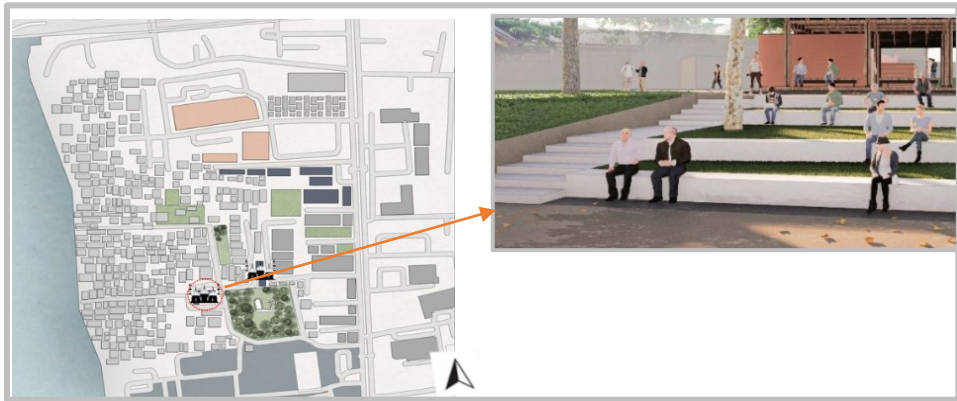

ภาพที่ 13 สถานที่สำคัญ ในพื้นที่ชุมชนวัดแจ้งศิริสัมพันธ์

แบบแสดงแนวทางการออกแบบการใช้ประโยชน์พื้นที่ว่างสาธารณะของชุมชนวัดแจ้งศิริสัมพันธ์ ดังแสดงในภาพที่ 14

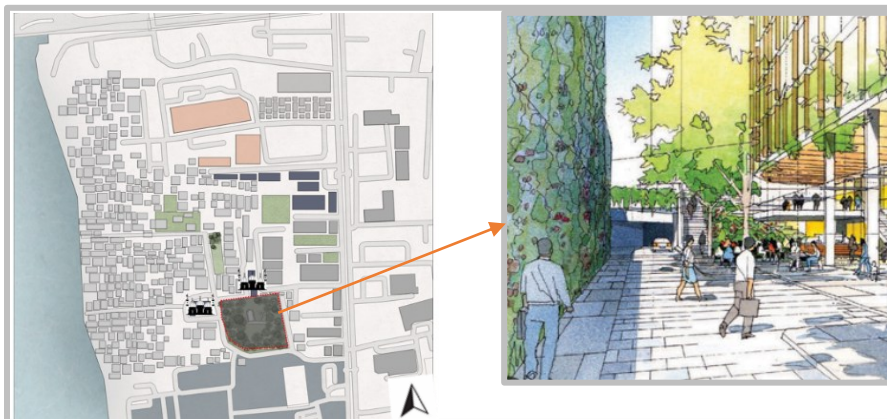
ภาพที่ 14 พื้นที่สาธารณะศูนย์กลางชุมชน

ภาพที่ 15 มัสยิดฮิดายะตุลอุมมะฮ์ (มัสยิดตลาดขวัญ)

ภาพที่ 16 มัสยิด แชะคมุฮำหมัดอาลีซูกรี

ภาพที่ 17 แสดงพื้นที่บริเวณสุสาน

การวิเคราะห์เพื่อศึกษาศักยภาพของพื้นที่ของชุมชนวัดแจ้งศิริสัมพันธ์ แบ่งออกเป็น 2 ชุมชนนั้นคือ ชุมชนชาวไทยพุทธ และ ชุมชนมุสลิม โดยในการเข้าถึงจะแบ่งออกได้เป็น 2 แบบ นั่นก็คือ การสัญจรทางบก และการสัญจรทางน้ำ

ลักษณะขอบเขตพื้นที่ชุมชนกำหนดแนวเขตแบ่งพื้นที่ชุมชนระหว่างชาวไทยพุทธ ชาวมุสลิม สามารถกำหนดขอบเขตแบ่งพื้นที่ระหว่างชุมชนชาวพุทธ และชาวมุสลิมได้ คือ การประดับด้วยป้ายภาษาอาหรับที่เป็นคำสอนในคัมภีร์ของศาสนาอิสลาม คือ คัมภีร์อัล – กุรอาน (Al-Quran) ที่มีความหมายว่า “โลกนี้ไม่มีพระเจ้า มีเพียงอัลเลาะห์ ที่เป็นผู้กำหนด” หรือ “ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นนั้นเป็นไปตามกฎกำหนดของ อัลเลาะห์” ที่โดยส่วนใหญ่บ้านในชุมชนชาวอิสลามจะประดับไว้ที่หน้าบ้านกันโดยลักษณะก็จะแตกต่างกันออกไป ซึ่งถ้าเป็นชุมชนชาวพุทธก็จะเป็นรูปพระหรือผ้ายันต์ประดับไว้แทน

เส้นทางการสัญจร และการเข้าถึงพื้นที่ชุมชน จะแบ่งออกเป็น 2 ชุมชน นั่นคือ ชุมชนพุทธศาสนา และ ชุมชนอิสลาม โดยในการเข้าถึงจะแบ่งออกได้เป็น 2 แบบ นั่นก็คือ การสัญจรทางบก และการสัญจรทางน้ำ

ลักษณะทางกายภาพของอาคารบ้านเรือน พบว่า ลักษณะอาคาร วัสดุและโครงสร้าง การมีพื้นที่จำกัดทำให้บ้านพักอาศัยส่วนใหญ่ก่อสร้างให้มีผนังติดกับส่วนทางสัญจรสาธารณะ การเว้นระยะห่างระหว่างบ้านส่วนใหญ่เป็นไปตามทางสัญจร หรือหากเป็นบ้านที่ติดกัน จะมีระยะห่างส่วนมากไม่เกิน 1 เมตร วัสดุอาคารที่พบส่วนใหญ่เดิมเป็นผนังไม้ฝา และถูกต่อเติมเนื่องจาก ความเสื่อมโทรม หรือ ความต้องการการพัฒนา ส่วนใหญ่ที่พบ คือ ผนังก่ออิฐ ฉาบปูน – แผ่นซีเมนต์บอร์ด – แผ่นสังกะสีหรือแผ่นไม้อัด โครงสร้าง (เสา คาน พื้น) ส่วนใหญ่เป็นไม้ โดยถูกปรับปรุง ต่อเติม ตามความเสื่อมโทรม โดยแทนที่ด้วยวัสดุที่แข็งแรงขึ้น เช่น เหล็ก คอนกรีต โดยการปรับปรุงมีทั้งแบบเปลี่ยนทั้งระบบโครงสร้าง และ เสริมโครงสร้างตามความเหมาะสม

7. ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาที่ทำให้เกิดความเข้าใจในรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะของชุมชน สามารถนำองค์ความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้เพื่อการออกแบบและพัฒนาพื้นที่ในเขตเมืองได้อย่างเป็นรูปธรรม ดังนี้

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและการนำไปใช้ประโยชน์

สำหรับหน่วยงานด้านการวางผังและพัฒนาเมือง เช่น สำนักการวางผังและพัฒนาเมือง หรือฝ่ายโยธาของสำนักงานเขต นำข้อมูลจากผลการวิจัยปรับใช้ได้ ดังนี้

การออกแบบที่ยึดโยงกับพฤติกรรม (Evidence-Based Design): นำฐานข้อมูลด้านพฤติกรรมการใช้พื้นที่และความต้องการจริงของคนในชุมชน มาเป็นหัวใจหลักในการออกแบบพื้นที่ว่างสาธารณะหรือพื้นที่สีเขียว เพื่อให้พื้นที่เหล่านั้นถูกใช้งานอย่างคุ้มค่าและตอบโจทย์วิถีชีวิตจริง

การส่งเสริมสุขภาวะทางสังคม: มุ่งเน้นการสร้างพื้นที่ที่เอื้อต่อการมีปฏิสัมพันธ์ (Social Interaction) เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายสังคมในชุมชน ซึ่งจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตและการดูแลความปลอดภัยร่วมกันอย่างยั่งยืน

7.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

เพื่อต่อยอดองค์ความรู้และสร้างความเข้าใจในมิติที่กว้างขึ้น การวิจัยในอนาคตควรพิจารณาประเด็นต่อไปนี้

(1) ข้อเสนอแนะด้านขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นศึกษาใน "ชุมชนชานเมือง" ซึ่งผลการศึกษามีลักษณะเฉพาะตัว เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ครอบคลุมและสามารถเปรียบเทียบผลได้อย่างกว้างขวาง การวิจัยในอนาคตจึงควรขยายขอบเขตการศึกษาไปยังชุมชนที่มีลักษณะทางกายภาพ สังคม และวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างของรูปแบบการใช้พื้นที่ในบริบทที่หลากหลายขึ้น เช่น ชุมชนเมืองที่มีความหนาแน่นสูง ชุมชนบ้านจัดสรร ชุมชนริมน้ำ ชุมชนชนบท เป็นต้น

(2) ข้อเสนอแนะด้านระเบียบวิธีวิจัย

เพื่อความแม่นยำและสมบูรณ์ของการเก็บข้อมูล การวิจัยในอนาคตที่ศึกษารูปแบบการใช้พื้นที่ในบริบทใหม่ควรมีการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ (Contextual Study) ทั้งในมิติทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมอย่างละเอียดในเบื้องต้น ก่อนการลงพื้นที่เก็บข้อมูลหลัก การทำความเข้าใจบริบทแวดล้อมเหล่านี้จะช่วยให้การวิจัยสามารถกำหนดกลุ่มประชากรเป้าหมาย วางแผนเลือกช่วงเวลาในการเก็บข้อมูลภาคสนาม และออกแบบเครื่องมือวิจัยที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพสูงสุด

8. เอกสารอ้างอิง

กรมโยธาธิการและผังเมือง. (2562). *แนวทางการกำหนดที่โล่งในเขตผังเมืองรวม*. กระทรวงมหาดไทย.

<http://www.dpt.go.th/v3/index.php/th/research-planning/manual/2562-manual-open-space>

Fan, Y., Das, K. V., & Chen, Q. (2011). Neighborhood green, social support, physical activity, and stress: Assessing the cumulative impact. *Health & Place*, 17(6), 1202–1211.

<https://doi.org/10.1016/j.healthplace.2011.08.008>

Francis, M. (1989). Control as a dimension of public-space quality. *Environment and Behavior*, 21(1), 1–30. <https://doi.org/10.1177/0013916589211001>

Garnham, H. L. (1985). *Maintaining the spirit of place: A guide to place-making in small towns*. PDA Publishers.

Gehl, J. (2011). *Life between buildings: Using public space*. Island Press.

Hillier, B., & Hanson, J. (1984). *The social logic of space*. Cambridge University Press.

<https://doi.org/10.1017/CBO9780511597237>

Jacobs, J. (1961). *The death and life of great American cities*. Penguin Books.

Krier, R. (1979). *Urban space*. Academy Editions.

Lennard, S. H. C., & Lennard, H. L. (1995). *Livability by design*. Gondolier Press.

Lofland, L. H. (2018). *A world of strangers: Order and action in urban public space*. Waveland Press.

Rapoport, A. (1977). *Human aspects of urban form: Towards a man-environment approach to urban form and design*. Pergamon Press.

Trancik, R. (1986). *Finding lost space: Theories of urban design*. Van Nostrand Reinhold.